

BOLJKA, A NE CANKAR — Z razstave v ljubljanski Mali galeriji.

Zasebni Cankar

Ob 13 osnutkih, študijah in različicah na temo Ivan Cankar, ki jih je v Mali galeriji pokazal Janez Boljka

Dva natečaja za spomenik Ivana Cankarja v Ljubljani sta se sprevrgla pravzaprav v svojevrsten dokument dvojne krize v slovenskem kiparstvu: krize razmer med samimi kiparji, ki so se vse prej kot dovolj številno odzvali na tak, nacionalno pomembni natečaj, in krize naše spomeniške plastike nasploh, katera že dolgo (morda z dvema ali tremi izjemami) ne zmore izoblikovati pravega spomeniškega koncepta.

Razstava trinajstih različic na temo Ivana Cankarja, kakor so poimenovali pregled Boljkovih osnutkov in študij za spomenik Ivana Cankarja, nam je pokazala, da se stanje ni bistveno spremenilo, vsaj kar zadeva drugi vidik omenjene krize. Pristop k nalogi je v tem primeru nad povprečjem skrben in študiozen, vendar slej ko prej enostranski ali vsaj nevsestranski.

Janez Boljka v sedanji vrsti različic in izpeljav dane teme nadaljuje svoje predzadnje in zadnje obdobje skulpturalnega oblikovanja, tisto, ki ga predstavlja njegova »Atomska Venera«, in ono zadnje, katero se izraža v skupku malih, bolj strnjjenih plastičnih realizacij in je dobilo svoj poudarek in priznanje na prvem bienalu jugoslovanske male plastike v Murski Soboti. V prvem primeru gre za nekam grozljivo vizijo karkovsko orwellovskega človeka kot rezultata nekega nepravilno nadzorovanega razvoja in predstavnika za zdaj še ne dovolj jasno predstavljive, morda zgolj v osebnih svetovih umetnikov slutene prihodnosti. Oblikovanju te vizije služijo pri Boljki tudi posebna tehnična sredstva oziroma postopki, zlasti postopek oblikovanja in vliivanja, kakršen ne dopušča več povsem enakih odlitkov. Gre torej za v kiparstvu izraženo občutje in odziv na nekatero nevarne znake v sedanjem življenju in človeštvu, ki se izraža v (navadno znótraj še kompaktnega plašča) izvotljenih, kot zgorelih ali že razpadlih anatomijah, katerih pozo vzdržuje že prav tako načeta, ne več organsko logično urejena, ampak naključno prepletena, ohlapna konstrukcija.

Grozljiva slika nekega mementa, zraslega iz fantastične vizije, za katero se bojimo, da ima že svoje kali v sedanji resničnosti. Surrealisti so v slikarstvu že načenjali nekaj

podobnega, tudi nekaj redkih kiparskih zgledov že poznamo, vendar je treba poudariti, da je Janez Boljka dokaj osebno izostril in prečistil svojo oblikovalno zasnovo, tako, da jasno in nedvoumno posreduje želeno sporočilo. To je nedvomno eden prvih kiparjevih večjih uspehov in v razponu med splošno razumljivo miselno in nazorsko, celo vizionarsko podstatjo in avtonomnostjo umetniške realizacije ni niti spekulacij niti protislovij.

Do resnih pomislekov pride tisti trenutek, ko se kipar v tej fazi svojega oblikovanja loti določene, splošno znane teme in celo take osebnosti. Še posebno, če gre za spomeniško, torej javno nalogo. V tem primeru seveda ne zadošča več vse tisto, kar smo zgoraj ugotovili. Še posebno ne v primeru, ko se dognan oblikovni, plastični koncept noče podrediti dani nalogi, katera ni prikrojena ravno po njem, temveč terja obratno. V tem primeru pride nujno do spora, katerega rezultat je ugotovitev nesporazuma.

Ivan Cankar je tak primer: ta veliki duh, pesnik, pisatelj, mislec, kritik, aktivni in angažirani politični delavec, že po svojem slogu povsem določena in kompaktna osebnost, ki je tudi kot pojem postal že obča last, zgoraj ome-

njenega postopka ne prenese. Tako smo dobili Cankarja, določenega predvsem z zunanjimi in manj simboličnimi rekviziti, kot so njegovi lasje, brki, metaljček in kizantema v gumbnici, katerega veličino evocira predvsem manieristično telesno sorazmerje. Vse ostalo sodi v opisani Boljkov koncept, ki nasploh tako zanemarja Cankarjevo fizično pojavnost, da v velikem doprskem, oblikovno najmanj razkrojenem portretu izoblikuje celo povsem drugega človeka in, žal, celo slabo modeliranega kot portret sam po sebi.

Tako se nam pokaže Boljkovo trdo in nedvomno resno studiozno delo na različicah Cankarjevega lika kot izhodišča ali temelja za spomeniško zasnovo samo deloma uspelo. Posrečeno kot skupek različic na njegovo splošno kiparsko temo, kot konkretna naloga spomeniške upodobitve določene osebnosti, v tem primeru Ivana Cankarja, pa kot nesporazum. To je Cankar »za zasebno rabo«, njegov lik v tem primeru še zdaleč ne zajema rezultante vseh tistih, v njegovi osebnosti spočetih in združenih komponent, ki so ga oblikovale in ga v našem spominu in zavesti našega časa še posebej celovito določajo.

JANEZ MESESNEL

Boljkov koncept zanemarja Cankarjevo fizično pojavnost, zato je njegovo trdo in resno studiozno delo samo deloma uspelo.

(Janez Mesesnel, *Zasebni Cankar*, Delo 17. 5. 1974)